

Äppleträdet

köpa, sköta, skörda

Kursledare Henrik Morin, Grönt kort för fruktträdsbeskärare, kontrollerar att det unga äppleträdet inte har sk rotsnurr i krukkan utan ett fint rotsystem.

Att skörda egna äpplen är en härlig upplevelse. Här är en vägledning för att få framtida stora skördar av goda äpplen i trädgården. Det gamla ordspråket säger: "den som planterat ett äppleträd har inte levt förgäves"!

Välja sort och ...

Det är bra att ha tänkt lite *innan* man går till plantskolan och köper det nya trädet. Kan kommande skördar lagras på ett bra sätt om ni väljer vinter-

äpplen? Vill ni bara ha goda ätäpplen? Eller föredrar ni ett matäpple till mos, must och bakverk? Provat äpplen hos vänner och bekanta. Friska träd vill ju alla ha – ta reda på vilka sorter som

trivs bäst där du bor och låt inte *bara* barndomens smakminnen styra valet.

... plats

Är det träd till en ny trädgård eller ska det kompletteras i en gammal uppväxt trädgård? I en äldre miljö finns redan sjukdomar som kan verka påfrestande på det nya trädet – välj motståndskraftiga sorter. I äldre kulturmiljöer är det härligt att plantera en gammal sort. I vilken odlingszon bor ni?

Tänk på planteringsavstånd, minst fyra meter mellan s k kronträden är en tumregel. Om det är ont om plats kan ett spaljéträd vara en idé, kanske mot en vägg eller i tomtgräns som en häck.

Placera trädet i sol för att det ska bli ett friskt träd med välsmakande frukt. Det är fördel att hitta en så vindskyddad plats som möjligt, vissa sorter släpper lätt frukten vid kraftiga vindar. Styv lerjord bör undvikas och helst ingen plantering på låglänt plats. Glöm inte heller sk jordtrötthet som innebär att äpple inte bör planteras på samma plats där det stått ett äppleträd.

Pollinering

Pollen från olika sorters äpple behövs för att frukt ska bildas. Äppleträd pollineras av insekter och därför behöver ditt träd en "pollenkompis". I ett villaområde behöver man inte tänka på detta då det oftast finns många äppleträd där. På landsbygden kan denna kunskap däremot vara skillnad mellan ett äppleträd som bara blommar och inte ger frukt och ett träd som blommar och dignar av frukt på hösten. Titta i en s k pollinerings-tabell så du ser vilka sorter som pollinerar varandra, den hittar du på nätet eller i en pomologi.

Ett träd blir till

Äppleträd kan inte frösås, i alla fall inte om du vill ha samma sort! Eftersom det finns en "mamasort" och en "pappasort", är fröna i äpplet en blandning och kan ge nya "äpplebarn", s k frösorter som egentligen kan smaka hur som helst. Äppleträd i plantskolan har en grundstam, en rot, som kan heta A2 eller B9 eller något annat (det står på etiketten i plantskolan). B9 är svagväxande och ger små träd som troligen behöver extra stöd hela livet, de passar på den lilla tomten. A2 är vanligast och ger ett rätt stort, hårdigt träd. På grundstammen ympar eller okulerar man fast

Röd Höstkalvill.

den sort man vill ha. Till alla fruktträds sorter finns det alltså en moder: hon har blivit sådd en gång för länge sedan eller är skapad under kontrollerade former. För att få samma sort behövs alltid en knopp eller kvist från det s k moderträdet som ympas eller okuleras på grundstammen.

Friska sorter

Många av de mest odlingsvärda äpplesorterna i Sverige säljs under varumärket "E-planta". Sorter som är kulturhistoriskt intressanta är märkta med "Grönt Kulturarv". Bland de senare finns en del sorter som även är E-märkta, dels andra sorter. Alla fruktträd som marknadsförs under varumärkena E-planta eller Grönt Kulturarv är certifierade, alltså fria från virussjukdomar. 'Fredrik', 'Agnes', 'Lovisa', 'Trulsa' och 'Folke' är exempel på nya intressanta svenska äpplesorter. Tydlig information om zontillhörighet och mognadstid finns på nätet och kan vara till god hjälp. I förädlingsarbetet på Balsgård har man strävat efter att få fram friska sorter med olika mognadstid och smak.

Köpa ett bra träd

De flesta nya träd säljs som krukodlade. Krukan kan även vara en plastpåse. S k barrotade fruktträd, utan skyddande jord kring rötterna får man ofta beställa och det kan vara en bra idé om man ska köpa många träd. De vanligaste fruktträden i plantskolan är 2–3 år gamla. En liten krona har redan hunnit bildas på trädet med en huvudstam i mitten och minst tre–fyra sidogrenar som utgår från olika punkter i höjddled och är fördelade åt olika håll från centrum. Välj om möjligt träd som har sidogrenarna infästa med trubbiga vinklar, det ger hållbaraste trädet. Man kan beställa ett äldre träd i plantskolan som redan är 5–6 år gammalt. S k högstamsträd finns av äpple, det innebär att första grenvarvet börjar 1,8 m över mark. Familjeträd finns i handeln. Det innebär att flera, 3–4 olika, sorter finns på ett och samma träd. Var dessa ympar sitter syns tydligt i plantskolan men när trädet blivit äldre är det lätt att av misstag beskära bort någon sort. Alla äpplesorter växer olika, detta gör att familjeträd kräver

mer beskärning än träd med bara en sort på. Det är rätt enkelt att själv göra ett "familjeträd" med ympis (sticklingar) från t ex våra klonarkiv för svenska fruktsorter.

Planteringen

Rotklumpen ska vara genomvattnad, ställ den i en vattenfylld hink en timme före plantering. Se till att du har uppbindingstör och band att stödja det unga trädet med på plats. Gräv en grop som är lika djup som rotklumpen men gärna minst en meter i diameter. Om marken där trädet ska planteras består av kompakt, plan lerjord bör s k upphöjd plantering göras. Trädet placeras ca 20–30 cm över omgivande mark så en liten kulle med plan topp bildas. Kompakt och dåligt dränerad jord kan göra att träd kvävs eftersom rötter behöver syre.

Slå ner en oimpregnerad stödstör i gropen före plantering så att inte trädrötter skadas. Placera sedan trädets rotklump ca 10 cm från stödstören. För de små träden räcker en stör, ju större träd desto fler störor kan komma att behövas. Stödet ska stå kvar 2–3 år, sedan klara sig trädet själv (gäller ej träd med svagväxande grundstam). Återfyll med jord ni grävt upp på platsen. Fyll till hälften och vattna, fyll resterande jord och tryck till lätt. OBS! trädet ska inte placeras djupare än det stått i krukan. Nere på stammen ser ni ofta en knöl, det s k förädlingsstället och det ska vara ovan mark.

I norra delarna av Sverige är våren bästa planteringstiden, i södra och mellersta Sverige är höstplantering att föredra.

Vid problem med vattensork planteras trädet i en grop som först fodras med ogalvat hönsnät.

De första tio åren

Vattna kontinuerligt första växtsäsongen, ibland även andra säsongen. Starta vattningen i april-maj när knopparna börjar spricka ut och sluta i augusti. Ge rejäla rotblötor vid varje tillfälle; svårt säga exakt mängd men minst 40 liter per gång. Vattna hellre sällan och mycket än ofta och lite. Håll ogräsfritt runt trädstammen.

I början beskär du med sekator, ingen såg behövs. Lagg alltid ett rakt snitt precis ovan en knopp. Årlig beskärning är mycket viktig de första tio åren, då byggs stabiliteten upp att hålla framtida skördar och en krona som är luftig så att ljus kommer åt. Första beskärningen är inkort-

ning av grenar ungefär till hälften över en utåtriktad knopp. Det gör grenarna stabila. Toppskottet ska alltid vara högst. Den första viktiga beskärningen sker på våren för höstplanterade träd och vid planteringen för vårplanterade träd.

Ta bort grenar som växer på varandra, i kors, inåt i kronan och konkurrerar med toppen. Ta bort felriktade grenar varje år; det ger en så liten snittyta som möjligt vilket är bra för trädet. Efter några år kan trädet försiktigt stammas upp. För lågt sittande grenar brukar irriteras och det är klokt att ta bort dem i unga år.

I unga träd vill man ha tillväxt och då passar beskärning under trädets vila, dvs vintern, bäst. När trädet blivit äldre från ca 10–15 år och framåt, när "skelettet" är klart, passar oftast sommarbeskärning s k JAS-beskärning.

Överdriv inte gödslingen av det unga trädet, det minskar hårdigheten och hållbarheten av trädet. Står trädet i gräsmatta räcker oftast det gödselmedel som tillförs gräset till det växande äppleträdet. Skydd mot hare, kanin, rådjur, hjort och älg behövs. Sätt ett grovmaskigt nät runt hela trädets yttre grenar – ibland kan det vara klokt att ha kvar detta året runt. Huvudstammen är viktigast att skydda, lite nafs i de yttersta grenspetsarna är inget problem. Skydd mot åkersork är att trampa till snön kring trädet och inte ha högt gräs i närheten. Låt inte heller katter vässa klorna mot trädstammen. Bladlöss på årsskotten bör bekämpas med såpa eller att de kläms ihjäl – de hämmar trädets tillväxt om de får härja ostört. De först åren ska bara ett smak-äpple eller två gå fram på det unga trädet. Frukt fungerar som tyngder som bromsar det unga trädets tillväxt.

Hjälp på vägen

Läs mer i våra faktablad i denna serie på www.tradgard.org "Odling Frukt" nr 9, "Skadegörare på fruktträd" nr 10 och "Beskärning av fruktträd" nr 35. Gå med i din lokala trädgårdsförening

I förgrunden har eleverna vid utbildningen Grönt Kort planterat ett äpplespö; dvs ett så ungt träd att det inte bildat krona, troligen bara ett år gammalt. De har vattnat ordentligt även efter planteringen så jorden sluter tätt till plantan. I bakgrunden demonstreras upphöjd plantering och uppbindning med sadelgjord mot en oimpregnerad stör som kapas lägre än första krongrenen.

ing och titta på zonkartan på samma hemsida. Frukträdsbeskärare utbildade av Riksförbundet Svensk Trädgård hittar du på www.tradgardskartan.se, de kan hjälpa dig med uppbyggnaden av trädet. Titta på hemsidan www.eplanta.com för friska äpplesorter. Boktips: "Konsten att sköta ett äppleträd" av Görel Kristina Näslund, "Beskärningsboken" av Vollbrecht mfl. I en s k pomologi kan du läsa om en massa äpplesorter. Den senaste utgivna heter "Svenska äpplen" av G K Näslund och I a Sandeberg på Kärnhusets förlag. Sveriges Pomologiska Sällskap www.swepom.se ger mycket kunskap. Äpplets dag firas runt om i Sverige den 25 september: läs mer på www.appletsdag.se

Text och bild: Ann-Catrin Thor

RIKSFÖRBUNDET
SVENSK TRÄDGÅRD

Nytorpsvägen 34, Box 2966, 187 29 Täby, tel 08-792 13 15, www.tradgard.org